

мова» варіант, який розробив у XVIII ст. Івар Орсен, дослідивши діалекти майже усіх регіонів Норвегії. Оскільки були прихильники як одного, так й іншого варіантів мови, ситуацію вирішили таким чином: згідно з законом 1885 року в школах діти мали право обирати, яким варіантом мови навчатися, але читати повинні були вміти обома варіантами.

Щодо застосування такого способу виходу із ситуації у нашій державі виникає багато протилежних думок. Проте все ж не варто опускати руки і зупиняти боротьбу за неспотворену мову. Адже саме такий розвиток дає людству можливість побачити

слово через призму правдивості, незіпсованої справжності і дати мові можливість розвиватись, враховуючи історію, а не штучно насажені чинники. Отож, аналізуючи ситуацію, що маємо зараз, та опираючись на міжнародну практику, можна сказати: як законослухняні громадяни держави Україна, мусимо послуговуватися правилами чинного правопису, але, беззаперечно, боротися за узаконення наших автентичних рис, що відображають фонетико-морфологічну систему української мови.

Список літератури

1. Кочерга О. Мовознавчі репресії 1933 року – джерело теперішніх мовних проблем / Ольга Кочерга // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2004, № 35. – С. 97-104.
2. Маргалик В. Відображення правописних порблем у мовленні українських тележурналістів / В. Маргалик. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2055>
3. Словник української етнографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://etno.us.org.ua/blog/glossary/18.html>

Катерина Волошина

Український мовно-інформаційний фонд НАНУ (Київ)

ПРО СУФІКСАЛЬНУ ПОЛІСЕМІЮ В ІМЕННИКОВИХ НЕОЛОГІЗМАХ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ)

Стаття містить аналіз полісемічних суфіксів, що беруть участь у творенні іменникових неологізмів, виявлених у текстах сучасної української художньої прози. Встановлено найпродуктивніші словотвірні типи іменникових інноваційних лексем, утворених за участю відповідних багатозначних суфіксів.

Ключові слова: *словотвірний тип, багатозначні суфікси, іменникові неологізми.*

This article analyzes polysemy suffixes involved in the creation of noun neologisms found in the texts of Ukrainian modern fiction. Author determines the most productive types of word building innovative substantial lexemes formed with polysemy suffixes.

Keywords: *word building type, polysemy suffixes, noun neologisms.*

Інноваційні процеси в українській лексиці неодноразово були об'єктом наукових досліджень багатьох вітчизняних лінгвістів, зокрема суфіксальний словотвір нових іменникових лексем вивчають Г. Віняр, О. Стишов, Є. Карпіловська, А. Нелюба, Ж. Колоїз, Г. Вокальчук та ін.

Аналізований нами матеріал засвідчує, що морфологічний спосіб, зокрема суфіксація, є одним з найчастотніших при творенні іменникових неологізмів. Зокрема серед 500 виявлених іменникових лексичних інновацій шляхом суфіксації утворено 190 одиниць, продуктивними виявилися 17 суфіксів, з

них омонімічними – 5. Джерельною базою нашого дослідження слугувала художня проза Ю. Андруховича, С. Андрухович, Любка Дереша, О. Ірванця, С. Жадана.

При творенні іменникових неологізмів найвищою продуктивністю відзначається суфікс *-к-*. Деривати, похідні від іменникових основ чоловічого роду (як питомих, так і запозичених) переважно формують словотвірний тип на позначення осіб жіночої статі за родом занять – характером діяльності та професією: *лідерка, дилерка, юристка, диспетчерка, неформалка, теледикторка*. Напр.: *Милосердна жіночка-рятівниця, дилерка гарбузового насіння, з кам'яним обличчям втуплюється у вікно* (1).

За допомогою цього ж суфікса унаслідок компресії атрибутивних словосполучень від означальних компонентів творяться назви конкретних осіб, предметів чи понять: *хуліганка* ‘стаття Кримінального кодексу за хуліганство’, *парадка* ‘парадна військова форма’, *вестибулярка* ‘вестибулярний апарат’ та ін. Напр.: *[Олег] сам заgrimів на рік, за хуліганку* (11). В кількох випадках суфікс *-к-* засвідчує іменники-власні назви територій та установ: *Маріінка* ‘Маріїнський парк’, *Лісотехніка* ‘Львівський лісотехнічний інститут’. Напр.: *... піднятися Володимирським узвозом, збочити на Володимирську гірку, а тоді повз Маріїнку вийти на Липки і повернутися додому через Бесарабку* (4).

Ще однією активно вживаною сучасними прозаїками моделлю є девербативи на позначення назв процесів і станів, які з усіченою твірною основою та суфіксом *-к-* засвідчують продуктивний словотвірний тип: *ломка, чхавка, притирка, збиралка*. Напр.: *У десанті Василь опанував багато корисних речей, типу, як вижити у пустелі, якщо в тебе тільки пара шкарпет (з одної можна*

зробити пастку для піщаних гризунів, з іншої – збиралку для води) (5).

Серед виявлених іменникових інновацій значення демінутивності із різними відтінками (пестливості, заниженості) набувають наступні відіменникові новотвори: *делегаційка, балюстрада, почварка*. Напр.: *На перехресті проспекту Паши Антеліни й вул. Комунарів засіла ціла банда: я розгледів Серого, Зеника-старшого, Ігорича і ще кількох почварок того татунку* (6).

Не менш частотним у аналізованих прозових текстах є суфікс *-ик-*, за допомогою якого формується продуктивний словотвірний тип, який утворюють переважно відприкметникові іменники на позначення осіб за різними ознаками – за провідною діяльністю, походженням, фахом та ін.: *опіатник, штатник, фугасник, рекламник, штукатурник*. Напр.: *Я не повірив жодному його слову. Не варто було й слухати, зразу ясно – глюки опіатника* (6).

Від прикметникових складників атрибутивних словосполучень шляхом суфіксальної універбації *-ик-* допомагає утворити назви конкретних предметів, зокрема будівель та їх частин, які є неологізмами: *пропускник* ‘пропускний пункт’, *панельник* ‘панельний будинок’, *висотник* ‘висотний будинок’, *багатоквартирник* ‘багатоквартирний будинок’ та ін. Напр.: *Поселилися вони [Марат із Чорним] у знайомих Чорного, у тісній квартирі в панельнику, з вікон навіть моря не було видно* (7).

В інших випадках суфікс *-ик-* виступає у ролі зменшувального (демінутивного). Приєднуючись до іменникових основ, аналізований формант виражає граматичну категорію зменшеності і творить досить продуктивний тип лексичних інновацій на позначення конкретних й абстрактних

понять: *барик, пагорбик, кілометр, палацик* та цікавий тип на позначення осіб та живих істот: *дідусик, носорожик*. Напр.: *Смішний клаповухий дідусик, типовий Галушка, ну копія мами (5); Тільки тут, побачивши червоних мурашок, які копошилися на пагорбику, огорненому буйною рослинністю, відчула полегшення (2).*

Встановлено, що від дієслівних основ за посередництва складних за своїм походженням суфіксів *-ник (-льник)* утворюються лексичні інновації на позначення осіб чоловічої статі за видом діяльності: *відповідальник, фугувальник*. Напр.: *Всі, хто не потрапив до першої п'ятірки відповідальників, повиходили з класу (5).*

Іменникові лексичні інновації з суфіксом *-ак(-як)* утворюються переважно від прикметників, вказуючи на ознаку (здебільшого зовнішню) особи або називаючи осіб за їх діяльністю, рисою характеру чи звичками. Суфікс *-ак* у мові художньої прози аналізованого періоду є досить продуктивним, про що свідчать такі відприкметникові новотвори: *солідняк, синяк, першак, старшак, наївняк, худорляк* та ін. Напр.: *...фацет, котрий лежав на матраці в куті. Довгов'язий*

худорляк, років так двадцяти-двадцяти п'яти (6). Предмети і назви закладів позначаються наступними дериватами: *мобільняк, пивняк*. Напр.: *У тому ж парку за «Інтуристом» був такий собі цілком пролетарський пивняк зі столиками просто неба, і в ньому збиралися місцеві дядьки (4).*

Ще одним цікавим словотворчим типом інновацій є іменники зі значенням збірності *парнота* і *дивнота*, утворені за допомогою суфікса *-от(а)*, що позначають абстрактні поняття: *Ані вітерця, лиш безбарвна сіра парнота (6).* Словотвірний тип на позначення сукупності осіб із суфіксом *-от(а)* є більш продуктивним: *п'янота, бабнота, хіпота, бомжота* та ін. Напр.: *По-перше, цікавило його, чому ця бабнота танцює суто чоловічий танець (3).*

Виділені суфікси є найактивнішими при творенні іменникових інновацій у сучасному мовному процесі. Кожен з них вказує на специфіку відповідного поля найменування конкретних понять і характеризується валентними можливостями поєднання морфологічних складників лексеми, про що свідчать неологізми, виявлені у текстах сучасної української художньої прози.

Список літератури

1. Віняр Г. М. Словотворчі тенденції в сучасній українській мові (на матеріалі усного і писемного мовлення 80-х – початку 90-х років ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.02 «Українська мова»/ Г. М. Віняр. – Дніпропетровськ, 1992. – 16 с.
2. Вокальчук Г. М. «Я – безразковості поет» (словотворчість Михайля Семенка): монографія / Г. М. Вокальчук. – Рівне : Перспектива, 2006. – 201 с.
3. Карпіловська Є. А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови : Будова та реалізація / Карпіловська Є. А. – К., 1999. – 297 с.
4. Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація / Ж. В. Колоїз. – К. : Акцент, 2007. – 311 с.
5. Нелюба А. М. Явища економії в словотвірній номінації української мови: монографія / А. М. Нелюба. – Х., 2007. – 302 с.
6. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. А. Стишов. – К., 2003. – 597 с.

Список джерел

1. Андрухович С. Жінки їхніх чоловіків / С. Андрухович. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2005. – 160 с.

2. Андрухович С. Літо Мілени / С. Андрухович. – К. : Смолоскип, 2002. – 104 с.
3. Андрухович Ю. 12 обручів / Ю. Андрухович. – К. : Критика, 2005. – 276 с.
4. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст / Ю. Андрухович. – Чернівці : Meridian Czernowitz, 2011. – 478 с.
5. Дереш Л. Намір / Л. Дереш. – К. : ПП Дуліби, 2006. – 296 с.
6. Дереш Л. Поклоніння ящірці: як нищити ангелів / Л. Дереш. – К. : Кальварія, 2004. – 172 с.
7. Жадан С. Месопотамія / С Жадан. – Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. - 364 с.
8. Ірванець О. Рівне/Ровно (стіна) / О. Ірванець. – Львів: Кальварія, 2002. – 189 с.

Анна Григор'єва

*Донецький національний університет
ім. Василя Стуса (Вінниця)*

ЕКСПЛІЦИТНЕ ПРОТИСТАВЛЕННЯ КОНТРАРНИХ ОЗНАК У РІЗНИХ ПРОМІЖКАХ ЧАСУ

Дослідження присвячено виявленню засобів вираження протиставлення контрарних ознак референта на матеріалі сучасної англійської, німецької, французької, російської та української мов у різному часі. Розглядаються чотири основних групи: актантні, атрибутивні, предикатні та сирконстантні протиставлення. Наводяться приклади до кожної з них.

Ключові слова: протиставлення, експліцитність, контрарність, різночасність, референт.

The research deals with the means of expression of adversative constructions explicating contrary referent's features belonging to different time spheres based on the modern English, German, French, Russian and Ukrainian languages. Four main groups are considered: actant, attributive, predicative and circumstant adversative structures. Every group includes examples.

Key words: adversative construction, explicit, contrary, different time spheres, referent.

Проблема протиставлення цікавить вчених багато років. Уся пізнавальна діяльність людини пов'язується з протиставленням предметів, їх якостей, відношень та зв'язків між предметами та якостями. Відношення протиставлення, згідно з законами логіки, представляється в двох різновидах: контрадикторне та контрарне протиставлення. Контрарні поняття – це «несумісні поняття, між якими можливим є третє, проміжне, і котрі не тільки заперечують одне одного, але несуть в собі щось позитивне замість запереченого у неузгодженому понятті» [2, с. 487]. В результаті аналізу досліджуваного матеріалу виділено такі групи цього виду протиставлення:

1. Актантні протиставлення репрезентують протиставлення референтів-учасників ситуації, що є особами або предметами на позначення

явищ природи або соціального статусу референта. Наприклад: укр.: *Відразу ж, наступного дня після дощу, з'явилася сонце на радість численним дружним опенькам* [3, с. 45]. Відбувається протиставлення референтів *дощу* та *сонце*. На різночасність існування даних референтів вказує поєднання прислівника з іменником *наступного дня*. Рос.: *Это раньше он был огрызок, щенок и Смерти не пара, а теперь он, если не сплеховать, может, первым московским богачом станет* 'Це раніше він був огрызок, щеня і Смерті не пара, а тепер він, якщо не сплеховать, може, першим московським багатієм стане' [1, с. 26]. Протиставлення базується на ствердженні реальної ознаки у минулому *огрызок* та констатації цієї ж ознаки як ірреальної в майбутньому часі *богач*. Ірреальна ознака виражається модальним дієсловом *могти*, тобто він ще